

ejus laudes opere pertexit hoc cap. L. Audi Josephum tempore Ptolemai Legi, sub quo vixerim Simon justus et Siracides, describerent, lib. XII *Antiq.* cap. II: « Seditiones continuenter inter eorum [Iudeorum], qui sub Iohannaeo in Egyptum migraverunt posterios et Samaritanis, instituta patria pertinaciter retinente, pugnabantque inter se iugiles, dum Hierosolymitanum templum sacrosanctum esse affirmant, et victimas a Iudeis non alio mittendas: Samaritanis contra in montem Garizim eas mitti debere contendunt. »

Mystice Rabanus et ex eo Jansenius : Israel est Ecclesi et populus Christianus, cuius tres infensissimi hostes sunt : *primo*, Idumei, id est Iudei, qui aequo at Idumei, ex fidelibus Patriarchis, Abraham, Isaac et Jacob, progeniti spiritales eorum in filio filios, pata fideles Christianos, perse-
quuntur. Unde vocantur « Edom » et Idumei, id est rufi : quia sanguine Christi, quem occiderunt et Christianorum rubricati ; et *seconde*, id est pilosi, quia superbi et duri obstinato in sua perfida persistunt; *secundo*, sunt Philistini, qui interpellantur rima duplex, ait Rabanus. Hic repre-
sentant gentes idololatrias, Turcas et Saracenos, qui nihil commune habent cum Christianis, sed in sua idolatria et sceleribus perseverantes Christianos atrocissime persecuturis; *tertio*, sunt Samaritae qui representant hereticos. Hi stulti habitant in Sichimis, id est in humeris sive labo-
ribus; quia quotidie perversa scribendo et prava docendo, stulte labore suum consumunt, ut se et alios in errorem et gehennam pertrahant. Dicen-
tes ergo se sapientes, stulti facti sunt, Rom. 1. Hi non sunt gens una, quia ex variis locis orti, et ex variis sectis et heresis etiam inter se confrarisi confusi; veritatem famen religione sibi soli contra Catholicos orthodoxos vindicare audent, meritoque se Apostolos esse filios et discipulos, eorumque doctrina insister.

Rursum Idumeus, velut frater natu major Jacobo, sive Israele, representat mundum; Philisteus daemoneum; Sichimita carnem, ait Palatus; Sichem enim corrupti Dinam Jacobi filiam, Gen. xxxiv. Porro hi tres hostes circumcidunt et occidunt fidèles et Ecclesiam, sicut Israelēm et Iudam circumcidēbant et obsidebant Idumeū a Meridie, Philistēi ab Occidente, Sichimite a Septentrione.

29. DOCTRINAM SAPIENTIE ET DISCIPLINAE SCRIPSTI
IN CODICE IUSTO HESUS FILIOU SIRACI JEROSOLYMITA,
QUI REVENIAT SAPIENTIAM DE CORDE SUO. — SYRUS :
*Omnia proverbia sapientum et enigmata eorum
scripta sunt in codice isto. Hier usque et sequentes
duo videntur esse adjecti Siracidi seniori sive
avo, a Siracide juniori sive nepote, ut ostendat
libri hujus auctorem esse Jesum titulum Sirach
avum suum; vetres enim, ut Moses, Josue, David,
Samuel, etc., libram fugientes nomines suum
libro non praeficiunt. Ita in calce nomen ab*

COMMENTARIA IN ECCLESIASTICUM - CAP. II

lib. XIII De SS. Trinitate, cap. iii: « Minus quidam, inquit, cum se promisset in theatro quid in animo haberet, et quid vellent omnes, alii iudicis esse dictum, atque ad diem constitutum major multitudine confluenter, suspensis silentibus omnibus, dixisse perhibetur: Vili vultis emere, et caro vendere, etc. Ennius quoque dicens: Omnes mortales sese laudari exoplanct, videtur prouinssias hominum omnium voluntates, etc. Aet. si dixisset: Omnes beati esse vultis, miseri esse non vultis; dixisset aliquid quod nullus in sua non agnoscerebat voluntate. » Ibidem enim ostendit aliquos non cupere laudem, nec opes; sed nullus proorsus est qui non cupiat esse beatus. Verum multi querunt beatitudinem ubi non est, puta in honore, epulis, divitiis. Sarcides ergo hic, digitio ad fontes intento, indicat locum secundum debeatitudinis esse sapientiam; ut ibi can queramus, alibi eam non inventur. Sola enim sapientia, hoc est sola virtus, beat.

31. Si enim haec fecerit, ad omnia valebit: quia lux dei vestigium eius est. — Syrus: Altitudo (eminencia) timoris dei super omnia exaltata est; vide eum, fili mi, et ne dimittas eum. Sensus est, q. d. Beatus erit qui in bonis, tum virutibus, tum earum premiosis, quae hoc libro describit, legendi et meditando assidue versatur: quare qui ea in corde suo recondit, sapiens evadet. Si enim haec in opus et proximam redigeret, ad omnia que agenda erunt, fiet potens et validus (grace enim est τέλος), quia lux dei vestigium eius est. Est metonymia: **vestigium* enim ponitur pro gressu qui fit per vestigia, q. d. Quia ambulat, et vesti-

Græca Complutensia, Vatablus et alii addunt
Et propris dedit sapientiam. Benedictus Dominus in
sacrum. Fiat, fiat. Verum codices Romae emen-
dati hec omittunt; prior enim pars mutuata e
transumpta videtur ex fine capituli xiii, poste
rior ex fine Psalmi. LXXXVIII.

CAPUT QUINQUAGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Laudat et celebrat Deum, quod se a multis afflictionibus et periculis liberari. Inde, vers. 18, ostendit quantum a puerō studierit sapientia, quantosque ex ea fructus percepit. Denique, vers. 31, omnes super eum ad sapientiam studium hortatur et accendit.

4. Oratio Iesu filii Sirach : Confitebor tibi, Domine rex, et collaudabo te Deum salvatorem meum. 2. Confitebor nomini tuo : quoniam adjutor et protector factus es mihi, 3. et liberasti corpus meum a perditione, a laqueo lingue iniquæ, et a labiis operantium maledicium, et in conspectu astantium factus es mihi adjutor. 4. Et liberasti me secundum multitudinem misericordia nominis tui a rugientibus, preparatis ad escam, 5. de manibus quarennientium animam meam, et de portis tribulationum, que circumdederunt me : 6. a pressura flammæ que circumdedit me; et in medio ignis non sum astutus : 7. de altitudine ventris inferi, et a lingua coquinata, et a verbo mendaci, rege iniquo, et a lingua injusta : 8. laudabilis usque ad mortem anima mea Dominum, 9. et vita mea appropinquans erat in inferno deorum. 10. Circumdederunt me undique, et non erat qui adjuvaret. Respiciens eram ad adjutorium hominum, et non erat. 11. Memoratus sum misericordie tuae, Domine, et operationum tuae, quæ a seculo sunt : 12. quoniam eritis sustinentes te, Domine, et liberas eos de manibus

bus gentium. 13. Exaltasti super terram habitationem meam, et pro morte defluente deprecatus sum. 14. Invocavi Dominum patrem Domini mei, ut non derelinquat me in die tribulationis meæ, et in tempore superbiorum sine adjutorio. 15. Laudabo nomen tuum assidue, et collaudabo illud in confessione, et exaudita est oratio mea. 16. Et liberasti me de perditione, et eripuisti me de tempore iniquo. 17. Propterea confiteor, et laudem dicam tibi, et benedicam nomini Domini.

Post elegia, precepta, exempla sapientiae *toto libro tritilata, more oratorum concludit acer exhortatione, letoris incitante, ut eam sibi conquerantur et comparantur; modum autem eam comparandi docet esse orationem et studium a pueri: sic enim se eam a tenoris annis comparasse, ideoque ex amaris ejus radicibus dulces tandem ejusdem fructus perceperisse conseruatur.*

18. Cum adhuc junior essem, priusquam oberrarem, quæsivi sapientiam palam in oratione mea. 19. Ante templum postulabam pro illa, et usque in novissimis inquirauam eam. Et ellorini tanquam præcox uva, 20. Iratutum est cor meum in ea. Ambulavit pes meus iter rectum, a juventute mea investigabam eam. 21. Inclinavim modice aureum meum, et excepti illam. 22. Multam inveni in meipso sapientiam, et multum profeci in ea. 23. Danti mihi sapientiam, dabo gloriam. 24. Consiliatus sum enim ut facerem illam: zelatus sum bonum, et non confundar. 25. Colluctatus est anima mea in illa, et in faciendo eam confirmatus sum. 26. Manus meas extendi in alium, et insipientiam ejus luxi. 27. Animam meam direxi ad illam, et in agnitione inveni eam. 28. Posedi cum ipsa cor ab initio: propter hoc non derelinquar. 29. Venter meus conturbatus est querendo illam: propterea bonam possidebo possessionem. 30. Dedit mihi Dominus linguam mercedem meam, et in ipsa laudabam eum.

Siracides huc usque propositus se in exemplum Philosophi, id est sapientia studiosis, ac triplicis possessio-
nis premio, quod per ejus studium assecutus est, facile omnes ad idem illæx: nunc vero clare et aperte
omnes ad illud ipsum hortatur et invocat. Ubi nota: Siracides huc usque ostendit quam studiosus fuerit in
discenda sapientia; nunc ostendit quam cupidus sit ejusdem docendo. Vere enim sapientis est, id quod
dicit docere alias: vice versa insipientis est, vele docere quod non didicit. Unde S. Gregorius, pref.
in Pastor. : *Sunt plerique, inquit, qui dum metri se nesciunt, que non didicerunt docere concepcionis; qui
pondus magisterii tanto leuis astimant, quanto vim magnitudinis illius ignorant.*

31. Appropriate ad me, indocti, et congregate vos in domum disciplinae. 32. Quid adhuc
retardatis? et quid dictis in his? anima vestra sitiunt vehementer. 33. Aperiui os meum, et
locutus sum: Comparate vobis sine argento, 34. et collum vestrum subiecite jugo, et sus-
cipiat anima vestra disciplinam: in proximo est enim invenire eam. 35. Videat oculus vestris,
quia modicum laboravi, et inveni mithi multam requiem. 36. Assumite disciplinam in molto
numero argenti, et copiosum aurum possidete in ea. 37. Lætetur anima vestra in miser-
cordia ejus, et non confundemini in laude ipsius. 38. Operamini opus vestrum ante tempus,
et dabit vobis mercedem vestram in tempore suo.

PRIMA PARS CAPITIS.

4. ORATIO IESU FILII SIRACHI. — « Oratio, » id est hymnus & psalmus, quo gratias agit Deo pro
liberatione sua et tot periculis et malis, eumque
laudat et glorificat; oratio enim genus est amplum, omnem mentis ad Deum elevationem,
collocationem, unionem significans: quod mul-
tas sub se continet species, quarum una est hym-

nodia e', psalmodia, sive laus et graffiarum actio,
ut patet i Timoth. ii, 1. Sic Phariseus orabat di-
cens: « Deus, gratias ago tibi, quia non sum si-
cet ceteri hominum, » Luce, xviii, 11. Sic angeli
et Beati in celo cantant et adorant Deum, ejus sancti-
tatem et magnificentiam, admirando et exclama-
ndo: « Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus

et superexaltata eum in secula, » etc. Idem facit Habacuc, cap. iii: « Domine, audivi auditio-
num tuum, et timui. » Unde vers. 18: « Ego autem,
inquit, in Domino gaudebo: et exsultabo in Deo
Iesu meo. » Idem crebro facit David in Psalmis,
ut Psal. ix, 2: « Confitebor tibi, Domine, in toto
corde meo. » Psal. lvi, 10: « Confitebor tibi in
populis, Domine: et psalmum dicam tibi in gen-
tibus. » Psal. lxxviii, 6: « Confitebuntur cori mira-
bilis tua, Domine. » Psal. cxv, 1: « Confitemini
Domino quoniam bonus: quoniam in seculum
misericordia ejus. » Psal. cxv, 21: « Confiteantur
Domino misericordia ejus: et mirabilia ejus filii
hominum. »

Quibus exemplis docet Spiritus Sanctus, nos
perpetui debere Deo gratias agere pro innumeris
beneficiis, quibus nos a plurimi, etiam occulti,
periculis liberat, et in dies plurima dona,
qua non cognoscimus, vel non advertimus, elar-
gunt et conferunt, uti docet S. Chrysostomus in
formula gratias agendi Deo, quam alibi recitavi.
Vide quo de Deinde et gratiarum actione dixi,
Apol. iv, 8, et v, 23, et vii, 12.

**2. CONFITEBOR NOMINI TUO: QUONIAM ADJUTOR ET
PROTECTOR FACTUS ES MIHI.** — SYRUS: *Laudabo no-
men tuum in Cantico. Fiducia mea a saeculo es, o
Excellens; Vatablus: Nomini tuo gratulus, quod mihi
defensor fuisti et adjutor. Pro confitebor, grecæ run-
tum est: ἐπαυλεῖος, id est profitebor mean im-
firmatum, meaque mala, ac tibi virtutem et be-
neficentiam, qua me ex omnibus mali eripuit:
nostre enim infirmitatis et divinitus virtutis boni-
tatisque humilis et grata confessio, summa est
Dei laus et gratiarum actio.*

Initiavit Davidem, qui Deum solet vocare et in-
vocare a adjutorum et protectorum. Deus enim,
est « adjutor, » ait Iansenius, ad superandum
mala eum parata: « protector, » ne obruant mala
futura. « Adjutor » ad benefacendum: « protec-
tor » ad evitandum mala. Porro quibus in rebus
Deus fuerit sibi adjutor et protector explicat, dum
subdit:

**3. ET LIBERASTI CORPUS MEUM A PERDITIONE, A LA-
QUEO LINGUE INIQUE [græce, τὰ ταρπέοντα, διάβολον],** et
id est, « laqueo calunnias lingue; » Vatablus, « labis
linguis calumniantis, » ET A LABIIS OPERANTUM MEN-
DACIUM. — « Operantium, » videlicet loquendum; opus
enim laborium non est aliud, quam loqui. « Ope-
rantium » ergo « mendaciū, » id est contra me
concinquantum calumnias, fraudos, falsa testi-
monia, etc. Unde Vatablus: *Quod adversus labia
mendacio dedita, contraque adversarios mihi tuleris
auxilium.*

**ET IN CONSPICUT ASTANTUM FACTUS ES MIHI AD-
JUTOR.** — Pro abstinentia, legit cum Romanis et
alii *ταπεινώσας;* jam Complantes et Vatablus
legunt *ταπεινώσας,* id est contra stantum, hoc est
adversarium mihi. Ut haec omnia intelligantur,
notandum est ex Josepho, XII Antiq. i, Ptolemeum
Lagi (sub quo floruit Siracides) proxime pos-

Alexandrum Magnum regem Egypti, dolo occupasse Jerusalem, in camque seviisse, hos sponte, illos occidendo, alios perplures captivos adducendo : « Ingressus enim sabbato urbem, et Josephus, velut sacram grafa, Judeis nec excentibus (quod nihil hostile suspicarentur), et eloquin eum diem in otio et quiete agentibus, sine difficultate potius dominata, acerbe eam et implente tractavit. » Et mox : « Ptolemeus multos captivos ex montano Judea traxit, et Hierosolymorum vicina, Samariaque et Garizim in Egyptum traduxit, justis sedes illi figere. » Unde cap. II, narrat Ptolemaeum Philadelphum, qui Ptolemae Lagi quasi patri in regnum successit, manumisit 120 Judeorum milia in gratiam Eleazari pontificis, qui eidem septuaginta Interpretes, ad Biblia Hebreorum in Grecium idioma convertendum, transmisit. Videtur ergo Siracides, utpote Hierosolymita, et vir in ea urbe princeps, ac sapientia clara, huic cladi interfuisse, ejusque non minima pars existit. Cum igitur in miseranda illa strage multi Judei occiderentur, maxime viri nobiles et sapientes, quod eos sua tyrannidi restitutos timeret Ptolemeus; videtur et Siracides voluntus unus et primarius urbis civibus et principibus, cum aliis quisquis ad necem, atque ex Egyptiorum gladiis, ignibus et tormentis (quibus ulla ab hoste occupata conflagrabat) erupit ope divina. Hoc est quod hic ipse commemorat et celebrat. Ita Palacius, Jansenius et alii. Alii ergo : « Liberasti corpus meum a perditione, » grec., ἐξ ἀπόλετη, id est ab interitu, puta a morte, quo in urbis vastitate milii in singulis horas a grossante hoste immixtis, et quasi presens, jugiter ob accusatos versabatur. A laqueo linguis inique, id est calumniatricis, ut veritatis Vatabulus. Credendum est, inquit Palacius, aliquem delatorum detulisse Ptolemeo, ubi auctor latet, ut inde abduceretur ad penam, et contra eum mendacia fuisse confusa; ideo ait : « A labii operantium mendacium, et in conspectu astantium factus es mihi adjutor. » Credo autem coram Ptolemeo et duecibus eius adductum, mendacia contra se adivisus; sed eum in tam accipiti causa orantem Deus adiuvit, ne occideretur. Unde Syrus : *Liberasti, inquit, animam meam a morte, propterea carnes meas a corruptione, de manu inferi liberasti pedes meos.* Forte Siracides apud Ptolemeum mendaciter accusatus fuit alicuius seditionis aut perduellionis, quod cives et vicinos ad ei quasi hosti resistentium, eumque urbe expellendum occulti sollicitaret: hoc enim magistratus et senatoris (qualis putatur iussae Siracides) videbatur esse officium.

Simili modo apud Theodosium regem Gothorum in Italia, accusati fuero Symmachus et Boetus senatus Romanus principes, ac Joannes Pontifex, quod Romam et Romanos ad ei, velut Ariano, rebellandum sollicitarent, ac contra eum Iustini Imperatoris auxilium implorarent: qua-

de causa omnes ab eo occisi illustris obiere martyrum; sed mox sceleris penas dedit Theodosius, projectus in ollam Vulcaniam, uti narrat S. Gregorius, lib. IV *Dial. cap. xxx.* Vide Boetium, in libro *De Consol. philosophiae*, quos ea de causa in carcere conscrisit, dignos utique tanto principe, philosopho et Martyre.

Causa calumniae quoque fuisse videtur, quod Siracides, utpote Scriba et doctor legis avita, Judeos, præserium in Egyptum abducendos, doceret, ut ab Egyptiorum idolis et moribus carent, ac in paterna religione fideque a Deo Moysi tradita constantes persistirent; inde enim accusantur eum quasi Egyptiorum et Ptolemaei hostes, uti solent politici religionem ad politem trahere, et in fide religiosos non tantum perfide, sed et politie suis adversarios interpretari. Quod si ita est, Martyr censendus est Siracides, utpote qui martyrio Jesu Christi, patiendo pro Dei lege et fide, patientia sua praesuerit, ejusque typum tam nomine quam predictacione, tam vita innocentia et sanctitatem, quam persecutionem et tormentorum toleranciam gesserit. Certe in Festis SS. Virginum et Martyrum hoc legit Ecclesia in Officio divino; unde vertunt: *De multis tribulationibus*; Vatabulus : *E plurimis, quas perper- sum, afflictionibus.*

4. ET LIBERASTI ME SECUNDUM MULTITUDINEM MISERICORDIE NOMIS TUI A RUGIENTIBUS, PREPARATIS A ESCAM, DE MANIBUS QUERENTIBUS ANIMAM MEAM, ET DE PORTIS TRIBULATIONUM, QUE CIRCUMDEBRUNT ME. — q. d. Liberasti me non meis merititis, sed ob tuam immensam misericordiam ab hostibus in urbis vastatione furibundis, instar leonum scilicet rugientibus, praedeceps et eadi inibitantibus, qui quererent « animam, » id est vitam meam, perdere. Per portas tribulationum, primo, Palacius intelligit judices. Solebant enim Hebrei in portis judicia exercere, et reos condamnare, q. d. Deum liberatus sum a iudicibus meam condemnationem agitantibus, meamque necem ordinibus. Secundo, Dionysius, q. d. Liberasti me ab ipsis tribulationibus, que sunt portas et via ad mortem, et ad vitam futuram, imo ad vitam beatam, si equanimitate Dei in malis et amore sustineantur.

Tertio et aptius, per portas accipe ingressus, incurrus, irruptiones densas tribulationum; sicut enim per portas hostis irrumpens in urbem, eam ferro flammatique vastat: sic dum portas tribulationum in aliquem laxa aperitique Deus, illa facto agmine in hominem irruunt, eumque prosterunt et obrunt. Alludit ad irruptiones militum Ptolemei in Jerusalem, per portas dolos vel apertas: hi enim uti urbem, ita Siracidis domum et familiam vastare satagabant: sed Deus eum protexit et liberavit. Dicit ergo : Ut omnes urbis portae aperiunt Ptolemeo, viam dederunt irruptiones undique militibus ad eam vastandum: ita omnes tribulationum aditus in me latrari videbantur, ut omnes tribulationes in me in-

ruerent, meque perderent; sed Deus me ab eis tutatus est et eripuit. Sic Virgilius, *I. Aeneid.*, de venis e celo in terram erumpentibus, eamque horrisone perlantibus ait :

Qua data porta ruunt, et terras turbine perlant.

Adde, in portis significari robur et firmatum pene insuperabilem tribulationum: portæ enim urbium solent esse munitiones et robustissimas q. d. Videbar mili undique cinctus tribulationibus, velut portis quibusdam validissimis et insuperabilibus; sed Deus omnes superavit et disjecit. Legit Interpres πορτα, id est portæ: jam legunt στριμωνα, id est multis. Unde vertunt: *De multis tribulationibus*; Vatabulus : *E plurimis, quas perper- sum, afflictionibus.*

Porro vocal « misericordiam nominis » Dei, quia Deus misericordiam nomine sui preferat. Vocatur enim « miserator, misericors, multe miserationis, pater misericordiarum, Deus totius consolationis », etc., *Erod. xxxiv, 6, Psalm. cx, 4, et II Cor. 1.* Ut significetur Deo proprium esse misericordia et parcer, ac misericordiam ipsi esse connaturalem, inhumam et essentialiem, de quaque velut de nomine proprio Deum gloriani. Unde Graeca Roma correcta addident et, legunt, *misericordia et nominis*; Syrus : *Salvesti me in multitudine misericordiarum tuarum, ab offendiculo scandalo et perditione liberasti me, et de manu querentium animam meam, et a multitudine angustiorum meorum liberasti me.*

6. A PRESSURA FLAMMÆ (Syrus, *a flamma ignis*), QUE CIRCUMDEDIT ME, ET IN MEDIO IGNIS NON SUM ASTUTUS — scilicet non sum ambitus, q. d. Me ab acri tribulatione et valide persecutione astuta liberasti, qui instar ignis me undequaque vallabat et urebat, id est acriter cruciabat: sic enim « ignis » et « flamma » per catastrophem, sepe sumitor pro qualibet acri dolore et cruciati; ut *Psalm. xv, 3:* « Igne me examinasti; » *Paul. lxxviii, 10 et 12; Eccl. i, 5.* Ita Rabanus, Jansenius et alii. Posset tamen « ignis » et flamma » huius proprie accepit. Quid enim prohibet, inquit Palacius, judicis sententia Siracides in rogo flammatum fuisse projectum, uti olum fuere juvenes Hebrei in fornacem Babyloniam injecti, *Daniel. iii*, atque inde fuisse a Deo liberatum? Unde Graeca habent: *A suffocatione flammæ in circuitu, et de medio ignis, ubi non sum astutus; alii, ubi non exarsi. Flamma enim intercludens halitus et respiracionem, hominem suffocat.* Unde Vatabulus : *Ex igne suffocatione uniuersi minanti, ex igne, quem non accenderem.*

Mystico Glossa : Ignis significat astum libidinis: hujus enim repressione et extincione, est singulari donum gratiae Dei: qui enim ignem concupiscentie viceerunt, viceerunt quoque ignem corporeum. Unde S. Agnes ob castitatem in medio flammarum illas, expansis manibus exalans orabat: « Te deprecor, omnipotens, adoran-

de, colende, Pater metuende, quia per sanctum Filium tuum evasi minas sacrilegi tyranri, et carnis spuria etiam immaculato calle transivi; et ecce venio ad te, quem amavi, quem quesiui, quem semper optavi. Te confiteor labiis, te corde, te tolis visceribus et cupisco. » Ita S. Ambrosius, *serm. 90.*

S. Peregrinus Diaconus Anconitanus, et Martyr Dioctetiano, cum in eratica ferrea igne subiecto extenderetur, oleoque perfundetur, Deum verbis hisce precutus: « Igne me examinasti, et non est inventa in me iniquitas; » et: « Libera me a pressura flammæ, que circumdedit me, » incendium illud sine lesione superavit, ut ex monumentis Ecclesie Anconitanae narrat Ferriarius, in *Catalogo Sanctorum Italiz.*, ad diem 4 maii.

Memorabile est quod ab abbate Petro, cui cognomen Igneus, legimus in *Vita S. Joannis Gualberti*, fundatori Ordinis Vallis Umbrose, nimirum Petrum hunc, ut simoniam Achiepiscopi Florentini probaret et coargueret, invocato prius Deo veritatis et religionis vindice, per medium flammarum globos uti intrepidum, sic et ille usum pertransisse, indeque ignem cognominatum.

Magis mirabile et memorable est quod de nonnullis Martyrum legimus, eos ad rogum damnatos, cum corpus acribus flammarum cruciatis absumberetur; animum tamen in illis invictumque persistente, ac tormentis omnibus superiorum perinde, perinde ac si foret Angelus, nec in suo, sed in alieno corpore ureretur, qui proinde Deo gratulans jubilansque dicebat: « Liberasti me a pressura flammæ, que circumdedit me, et in medio ignis non sum astutus. »

7. DE ALTIITUDE VENTRIS INFERI, ET A LINGUA V CONQUINATA, ET A VERBO MENDACI, A REGE INquo ET A LINGUA INJUSTA, — repeate, liberasti me. « De altitudine, » id est a profunditate: hanc enim significat Graecum βέτα. Sic mare altum vocamus profundum. Sensus est, q. d. Liberasti me ab alto, id est profundo, ventre inferni. Cogitabant me occidere, et ita mittere in infernum: omnes enim, etiam justi, ante Christum post mortem descendebant in infernum, puta ad limbum patrum: licet enim Jansenius per *infernum* accepit mortem et sepulcum, melius tamen magisque proprie accepit *infernum*. Alludit ad Jo-nam in ventre ceti sepulta, ibique Deum invocantem: « De ventre inferi clamavi, ait cap. ii, et exaudiisti vocem meam. » Sensus est, q. d. Videbar mihi a morte et inferno absorbus, et in eorum ventre ita profunde demersus, sicut Jonas fuit in ventre ceti; sed singulari Dei opere erutus sum, et cum Iona vita restitutus. Preclarus Tertullianus, lib. ad *Martyres*, cap. II: « Nil interest, inquit, ubi sitis in seculo, qui extra seculum estis: vagamini spiritu, spatiamini spiritu, proponentes vobis illam viam, qua ad

Deum dicit: quoties eam spiritu deambulaveritis, toties in carcere non eritis. Nihil crus sentit in nervo, cum animus in celo est.

Simili modo *Sap.* x, 49, dicitur: « Ab altitudine inferorum eduxit illos; » et *cap.* xvii, 43, tenet *Ex* apliceas vocalē: impotenter vere noctem, et ab infinitis, et ab altissimis inferis supervenientem. » Profunditati enim quae est in fundo terre et inferni, respondet altitudo extimes superficii terre; quantum enim profundus est fundus terre, tantum ab eo in alium eminet extime ejus superficies. Sicut ergo fundi ingens est profunditas, sic superficii ingens est altitudo. Semidiamea enim terra (qui metit distiam extime superficii terra a centro terra), juxta Christotalem, conat ita illa millaria 7934; juxta Ptolemeum mil' aria 3243; juxta recentiores vero 3033. Ita noster Clavius, in *Sphera*, cap. i, pag. 416. Tot ergo milliaribus descendit Siracides, et quivis alias Patrum, dum mornis et terra descendet ad infernum, qui est in centro terra, ut habet communis Theologorum opinio. Quare recte dicit: « Ab altitudine ventris inferi, » et ut veritatis Vatalius: *Ex imo Orei ventre educisti me.*

Et A LINGUA CONQUINTA. — Graecē ἀνέρας, id est *impura*. Ita vocat linguis calumniam et falsum se accusatim ex odio, invidia, aliore impuro affectu.

Moraliter hic disce linguam detractoris vocari contaminatam, quia detracit omnes sordes, id est peccata et defectus, proximorum, sub detractoris quasi serpenti lingua recondit.

Et A VERBO MENDACI (notat testes, qui mendax et falsum contra se testimonium dixerant) A REGI INQUO (puta si Ptolemeo Lagi, ut dixi vers. 3) ET A LINGUA INJUSA. — astanum Ptolemaeo, eumque ad iustam Siracidis mortem inflammandum, ait Palacius. Quanquam per hec omnia eosdem accusatores, eorumque calumnias acciperem possit. Idem enim aliis allusio verbis exaggerat. Unde Graeca habent: *A sermoni mendaci (qui fuit) regi calumna (prodixi) ex lingua iniqua;* Vatalius: *Ab injusta apud regem criminationis, et ab injusta lingua calumna.*

8 Et 9. LAUDANT USQUE AD MORTEM ANIMA MEA DOMINUM, ET VITA MEA APPROPINQUANS ERAT IN INFERNO DEORSUM. — SYRUS: *Pervenit ad inferos anima mea, et spiritus meus mors appropinquaret.* Legit noster Interpres *mon*, id est laudavit, hoc est laudabit. Jam legunt *Ἐπον*, id est appropinquit: unde vertunt: *Appropinquaret usque ad mortem anima mea, et vita mea erat prope infernum infamum;* Vatalius: *Ad mortem usque appropinquaret anima mea, vitaque deorsum quam proxime orcum accesserat.* Noster melius legit *Ἐπον*, id est laudavit: dat enim causam cur adeo laudet Deum: nam *τὸ* et more Hebreo est causale, significans *quia*, q. d. Quamdu vivam, quamdu spirabo, jugular usque ad mortem ex intimis animis medullis laudabo Deum; et, id est *quia*, cum

jam esset in limine mortis et inferni, ipse me pro infinita sua misericordia inde reduxit et eripuit. Ex diebus patet, per *infernum* hic non recte accepi mortem et sepulcrum; sepulcrum enim cum sint juxta extima superficie terrae, non possunt vocari « altitudo », id est profunditas, « ventris inferi », nec *infernus* inflatus, vel, ut Noster vertit, *deorsum*, grecē *κατωτό*, id est immo, sine infinito: pro quo aliqui male legunt *κατωτό*, id est pessimi.

Anagogice, Hugo haec exponit propheticę de Patribus et limbo per Christianum liberandis.

Tropologicę, haec exponit de periculis peccati et damnacionis, quasi Siracides et quivis plus laudet Deum, quod totius vita tempore preservari aut liberari illum a gravioribus peccatis, et prouide a gehennae suppliciis, ad quem anima corpore hoc degravata, et sollicitante concupiscentia incitata, appropinquabat; sed Dei gratia retentabat et in bone solidabat. Ut ergo dicunt gratulatorum cum Psalme: « Nisi quia Dominus adiuvit me, paulo habuisset habitat in inferno anima mea. » Et cum S. Maria *Egyptiacā* penitente: « Misericordia Domini in eternum canabo. » Et cum illis, cap. i, 9: « Nisi Dominus excutirem fluxum nobis semet, quasi Sodoma/fuisse, et quasi Gomorrah similes essemus. »

40. CIRCUMDEDERENT (hostes et tribulationes) MUNDIQUE, ET NON ERAT QUI ADIUVARET. RESPICIENS ERAM IN ADIUTORUM HOMINUM, ET NON ERAT. — Tribulationem exaggerat, ut Dei opem, indeque suum gaudium et gratulationem exaggerat. Vide S. Augustinum, *VIII Confess.* iii, ubi hoc statuit axioma: « Ubique magis gaudium molestia major precedit; » illudque probat inductione: « Triumphant, ait, victor imperator, et non viciisset nisi pugnavisset; et quanto magis periculum in prolatione, tanto magis gaudium est in triumpho. Jacit tempora navigantes, minaturque naufragium; omnes futura morte pallescant: tranquillatur cōsum et mare; et exultant nimis, quoniam timuerunt nimis. Eger est charus, et vena eius malum renuntiat; omnes qui eum salvum capiunt, agrotant simul animo: fit ei recte, et nondum ambulat pristini viribus; et fit iam tunc gaudium, quale non fuit cum ante salva et fortis ambularet. Vide S. Thomas, I, II, *Quest.* XXXII, art. 4, ubi docet tristitiam præteritam esse causam delectationis. Vere Poeta:

Gaudia præteriti cumulant inopzia dolores.

41. MEMORATUS SUM MISERICORDIA TUA, DOMINE, ET OPERATIONS (perperam Palacius, Jansenius et alii legunt, *cooperationis*: graecē enim est, *ἐπειδία*, id est *operations*: ita Romana) TUS, QUE A SECULO SUNT. — SYRUS: *Memoratus sum miseracionum Domini, et misericordiarum quae a seculo sunt;* quia liberat omnes qui confidunt in ea, et salvat eos ab eo qui robuster est eis.

42. QUONIAM ZEUS SUSTINETE TE, DOMINE, ET

LIBERAS EOS DE MANIBUS GENTIUM, — q. d. Cum unigenitus hostibus et tribulationibus vallarer et cingere, respectabam num quis hominum mihi auxiliū posset et vellet; sed nullum reperi; cum alii possent, sed nollent; alii vellet, sed non possent, mihi in tantis verunni constituto auxiliari. Quare omni ope humana destitutus ad Deum confugi, unicum desolatorum refugium et asylum: memori eum fu misericordias tuas et operationes, quam (selict misericordiam tuam et operationem) a mundi exordio fidelibus tuis affilios exhibere soles, ut eorum misericarier, et magna miraque pro eorum liberatione et salute opereris: quicunq; pro infinita tua pietate ervere soles « sustinentes, » *grace ἵστασαι*, id est exspectantes te, tiamque open patienter et ardenter invocando presolantes, et liberas eos de manu gentium qui tuos cultores persequuntur. Ita Vatalius: *Comprehensus, inquit, me tenet undique, ne comparebat adiutor: ad humanae auritum respectabam, ne illum erat. Tuum misericordia tuas, Domine, recordatus sum, et eorum quae ab evo contigit gressus, te eorum qui in te fidem liberatorem esse, et manus hostium vindicem.*

Notis hic proprium esse Del, divinum prestare auxilium, cum deest humana; ac proinde Deum singularem gerere providentiam et carum orphanorum, viduarum, pauperum, omniumque derelictorum ab hominibus: hanc enim exigit Del misericordia, pietas et magnificus, juxta illud: « Tibi derelictus es pauper, orphano in eris adiutor, » *Psalm.* x, 14. Hoc est quid vulgo dicitur: « Deus ex machina, » id est ex improvviso apparens. Rebus enim plane perplexis et quasi operatis sese ostendere et succurrere solet Deus, omnesque difficultates expedire et complanare, praesertim si a fidelibus sui cultoribus devote et ardenter invocatur. Unde illud Euripidis in *Oreste*: « Tibi derelictus es pauper, orphano in eris adiutor, » *Apoll.* in *medis tumulibus apparen*s, res turbatissimas subito componit. « Cum enim rerum difficultas major est quam ut possit humana ope explicari, tunc tempus est ut Deus ostendat suam potentiam et providentiam, omniaque difficultia et perplexa explicit, faciatque facilius. Cum ergo salus ex insperata ostenditur, appareat et machine Deus. Deinde virtus et bonitas. Sicut Philo, in *Leg. ad Caton*, narrat se cum sociis a Iudeis legatum missum ad C. Caligulam Imperatorem, ut deprecaretur ne Iudeos cogeret se adorare velut numen; sed dum a Caio rejectus repulsam patetur, dixisse ad socios: « Nunc demum nobis sperandum est de sorte meliori, majorque fiducia figura in Deo, quia tunc solet auxilium succurrere divinum, cum deest humanaum. » Res ergo desperata sunt fori divini, et quas ab hominibus deserta sunt, nul relinguuntur Deo: ideoque in his non desperandum, sed magis sperandum, magisque spes aquenda in Deum; utpote cui illa propter eam certa sunt et cordi.

43. EXALТАS SUPER TERRAM HABITATIONEM MEAM.

— Legit, ἀνθεῖον τὸν τῆς θεάτρου μέρος, id est: *Exaltasti a terra domum et familiam meam;* ut scilicet in terra felicer vivarem et gloriose habitarem. Ideoque pro morte defluente deprecatus sum, ut sequitur, confidens scilicet quod solito more me a morte liberares, quin et exaltares. Jam legunt, ἀνθεῖον τὸν τῆς θεάτρου μέρος, id est, *Exaltavi super terram supplicationem meam*, q. d. E terra elevata mentem meam ad Deum supplicans et deprecans, ut me a morte defluente mihi immuniter eriperet. Minus recte *Complutensis* pro της, id est *terram*, legunt ἀπό, id est *iram*: unde vertunt: *Exaltavi ab ira supplicationem meam.* Nam Romani ceterique legunt γῆ, non ἀπό.

Et PRO MORTE DEFLENTE DEPRECATUS SUM. — Graecē jam habent, δέοντος πάντας στρέψαν, quod Complutensis vertunt: *Pro morte liberationem rogavī;* Romana: *Pro mortis liberatione deprecatus sum;* Vatalius: *Ut a morte liberarer oram. Noster pro πάντας, id est liberatione, legit πάντας, id est fuzu. Unde vertit pro mortis fuzu, id est, pro morte defluente deprecatus sum.*

Quares, quis est fluxus mortis, sive quemnam est « mors defluens? » Respondeo: *Primo*, « mors defluens » dicitur, quae in omnes defuit et dilatit, q. d. Deprecatus sum ne raperer vorisibus mortis successive in omnes, sed hoc tempore in me defluens: sicut enim mare, fluvius vel torrens exstenuat et exundans, nunc huc defluens, nunc illuc, sensim omnes et omnia abripit: sic mors nunc in hunc defuit eumque abripit, nunc in illum; itaque sensim omnes auferit. Rursum, sicut naufragi dum vasto mari jactantur, alii his, alii illis fluctibus hauriuntur et absorbunt: sic homines omnes hujus vite fluctibus jactati; alii his, alii illis fortuitis casibus et incurribus merguntur. Igitur, sicut per nativitatem originur, et finimus in ortum et vitam: sic per mortem defluimus in interitum et occasum. Quin et vita nostra non est aliud, quam continuus fluxus ad mortem, ideoque mors ipsa ab initio vite in nos defluere incipit per tot infirmitates et miseras, quae sensim hominem consumunt, donec illis obruator et moriantur; perinde ac rarus aqua, licet exiguis, si assidue fluat in fossam, eam sensim fluendo tandem implavit, adeoque mergit homines, quantumvis magnos et gigantes, boves et equos in ea existentes.

Secondo, « mors » dicitur « defluens » per hypalageas, quia omnes homines pedentem in eam defluunt et dilabuntur, juxta illud: « Omnes morimur, et quasi aqua dilabimur in terram, quae non revertuntur, » *Il Reg.* xiv, 44. Et Poeta:

Cuncti præterem more fluentis aqua.

Tertio, « mors » dicitur « defluens, » quia mors consistit in diffluxu et dissolutione quatuor humorum, spirituum, nervorum, organorum, omniumque membrorum hominis: sicut enim vita consistit in eorum compagine et harmonia, sive

debita singulorum proportione, que fit per calorem naturalis, et temperiem cuique propriam: ita hic deficiente dissolvitur illa compago et harmonia, sicut homo dissolvitur et moritur. Adde, omnes ferre homines mori fluxu rheumatico et catarrhi ex redundantia putata, quo fauces opulentur; itaque homo suffocatur: unde moribundi solent gurgite gargarizare, eoque sonitus quasi suffocationis vel strangulationis edere. Quocirca « Gorgia » Rhetor Jane sexus rogatus, « an libenter moretur? Maxime, » inquit, nam tanquam ex patri et diffidente domuncula non invitutus discedo. » Ita Stobaeus, serm. 115.

Quarto, « mors » dicitur « defensio metonymice, puta causaliter, quia omnes et omnia facit defluere et dilabi: mors enim facit ut dilabuntur sanitas, vita, vigor, sensus, motus, opes, amici, omniaque bona mundi, tum interna, tum externa, quibus affiebat homo, dum vivet et vigeret. Huc facit illud Job xxi, 16: « Qui sublati sunt ante tempus, et fluvius subvertit fundamentum eorum. » Ubi S. Gregorius per fluvium jugiter fluentem accipit « quotidianum temporis lapsum, et præsentis vite mortalitatem. » Hugo vero flumin intelligit mortis, que instar fluvii impetu maximo incurrit in omnia ea que interiuntur sunt obnoxia. Et noster Pineda eidem accommodat hoc nostri Siracidis: « Pro morte deflente deprecatus sum », q. d. Deprecatus sum ut mors, que vita nostra fundamenta lambit et erodit instar fluentis flui, paulisper a me dilabetur, meque intactum et illasum relinquenter.

Denique per mortem deflentem accipit mortem certam et naturaliter inevitabilem, que scilicet certe cursum et destinato fluxu in hominem defluit, ut non sit possibile homini eam avertire; sicut non est possibile homini avertire fluxum fluminis suo alveo in arborem hominem defluerint. Id patet ex precedebitis; dixit enim immediate ante: « Non erat qui me adjuvaret. Respicens eam in adjutorium hominum, et non erat. » Tunc ergo rebus profligatis, certoque morte mibi imminente ad te Deum configi, ac « memoratus sum misericordie tue, Domine, et pro morte certo in me deflente deprecatus sum. »

14. INVOCAT DOMINUM PATREM DOMINI MEI, UT NON DERELIQUAT ME IN DIE AFFLICTIONIS MEE, ET IN TEMPORE SUPERBORUM SINE ADJUTORIO. — Graec., iv. xxvi. Ἐπειδὴν ἀσθεῖας, quod Complutenses et Romani vertunt, in tempore superbiorum desistunt, cum scilicet dominabitur superbis ab omnibus destituerit et derelinqueret, itaque omni humano careret adjutorio. Vatablus, open negantibus superbis; alii, in tempore quo dominatur superbi, deficiunt auxiliis; Syrus: Levare de terra vocem nostram, orari et invocare patrem meum de celo (dicens): Domine gigas (Syri Deum vocant Gigantean saeculorum, ob fortitudinem, magnitudinem et aternitatem), et salvator, ne derelinquas me in die angustie, qua crastinata.

Nota hic, Siracidi et Judæis prisca cognitum fuisse Deum Patrem, et Deum Filium, adeoque mysterium SS. Trinitatis. Invocab enim « Dominum, » id est Deum Patrem Domini sui, puto Dei Fili, qui per incarnationem futurus era Messias et Christus, id est redemptor et salvator hominum, ut eos a peccatis omnibusque malis et hostibus liberaret. Quocirca ad Messiam quasi liberatore ipse ceterique omnes anhelabant, ideo que hic ejus mentionem inicit, q. d. Invocabi Deum Patrem Veneri aeterni, sive Messiae ad nos venturi; ut per eum ejusque merita me a tantis tribulationibus liberaret: adeoque statuo ab eo tempore eum ad nos mittenter, ut ab omnibus malis me cateresque fideles suos eripiat. Tantum est, at Palacius, Deum adorare quatenus Pater est, tantum valet apud Patrem memoria Fili. Plus valet mentis Patis, quam omnipotens, etc., amat enim Pater Filium. Ideo Ecclesia a Filio instituta Patrem per Filium depreficit, omnesque orationes et Collectas uti concludit: « Per Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum, » etc.

Alludit ad illud Psalm. cx: « Dixit Dominus Domino meo. » Et Psalm. ii: « Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. » Et Psalm. lxxi: « Deus iudicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regi. »

15. LAUDABO NOMEN TUUM ASSIDUE, ET COLLABORABO ILLUD IN CONFESSIONE, ET EXAUDITA EST ORATIO MEA. — In confessione: Vatablus, cum gradulatione. Est hyperbaton, sive inversus ordo: « Invocabi Dominum Patrem Domini mei, etc., et exaudita est (ab eo) oratio mea: » quocirca « laudabo », « nomen tuum assidue. » Aut certe et more Hebreo exponentum per quis, q. d. Laudabo nomen tuum, etc., et si est quis, exaudita est a te oratio mea. » Unde Tigurina vertit: « Laudabo nomen tuum omni tempore, et memorior tuu in cantico: tuu exaudiuit Dominus vocem meam, auscultauit supplicationem meam, et liberalis me ab omni male, et salvaci ab omni malevo. » Alid Jansenius, q. d. « Invocabi Dominum Patrem Domini mei » in tribulatione, dicendo: Si me ab ea liberes, laudabo nomen tuum assidue; et si mecum hujusmodi vox orante, exaudita est oratio mea. Verum haec explicatio multa subandit, et supplet que non sunt in textu.

16. ET LIBERASTI ME DE PERDITIONE, ET ERIPUISTI ME DE TEMPORE INQUIT. — Graec. νομίζει, id est male, molestio, maligno, maleficio, difficult, anxi, periculoso, quo scilicet mali et iniqui dominabuntur, meque et ceteros aquos pliosque tui cultores opprimebant. Vatablus: Nam sercasti me ab interitu, et ex improbo tempore eripuisti. Idem alius et aliis verbis reficit et inculcat; quia cor habebat plenum tam sensu suarum afflictionum, quam gratiarum actione, laude et jubilo Dei, qui ex omnibus eum eripuit.

Identidem repetit Siracides et liberasti, ut sem-

et multis angustiis liberatum profiteatur, Deoque liberatori exsultabundus gratias agat. Simili modo S. Wilgefortis, virgo et Martyr (quam celebra Martyrologium Romanum, die 20 juli), alio nomine nuncupata est « Liberata, » quod a Deo et annitis tribulationibus fuerit eruta. Unde Breviarium Seguntinum (ibi enim sacram ejus corpus quiescit; unde et a civibus velut urbis tutelaris patrona, magno honore colitur) cum narrasset eam Catellus, regis Lusitanie, filiam, ac matrem eodem partu novem emixam filias, nimis Geriberam, Victoriam, Eusebiam, Gemmam (Margaritam), Marciannam, Germanam, Basiliam, Quietiam, et Wilgefortem sive Liberatam; matrem, quanam, de tanto puerulari partu verecundatam jussisse obstetrici, ut omnes secreto in flumen submergeret; sed obstetricem p. matronis illas educandas tradidisse; que proinde omnes sancte Virgines et Martires, fieri diversis locis et temporibus, evaserunt, ac velut novem coelestes Muse novem angelorum chorus exornant; subdit: « Dismissis igitur cunctis sororibus ad regna coelestia, tandem B. Liberata multis tormentis cruciata, cum a fide avelli non posset, capitul absconditum migrauit ad Dominum. Et sic liberata a fluminis

47. PROPTERA CONFITEROR, ET LAUDEM ... CAN TIBI, ET BENEDIC NOMINI DOMINI. — Graec. nomen Domini, id est Dominum, q. d. Benedic et glorificabo Dominum per suum nomen, nominando scilicet et exaltando sanctum ejus nomen. Vatablus: Propterea gratulatori tibi, et laudes ago, Domine, nomenque tuum celebro. Alter Palacius, qui per nomen Domini accepit Filium Dei, in quo quasi in nomine, voce et verbo agnoscitur Pater. Non solum, inquit, laudat Deum, sed etiam laudes dicit nomini Domini, qui est Filius Dei; iuxta illud Joan. xii: « Pater, clarifica nomen tuum, » id est Filium tuum. Ita ipse.

SECUNDA PARS CAPITIS.

LITERIQUE EPILOGUS.

18. CUM ADHUC JUNIOR ESSEM, PRIUSQUAM OBERRARE, QUESVI SAPIENTIAM PALAM IN ORATIONE MEA. — q. d. dum essem juvenis, videreisque alios milites corvos per varias Judeorum et Philosophorum sectas errores oberrare, ego, ne in eosdem errores inciderem, per eosque quasi erro et vagabundus oberrarent, secuti omnibus earumque scholis relictum palam, graecē προσώπῳ, id est aperte, publice, ex professo unam quasvis sapientiam: quare adi eius fontem et auctorem Deum, assidue oratione ex toto corde postulans, ut eam mihi comunicaret, dixi cum Salomone, Sap. ix, 4: « Da mihi (Domine) scilicet tuarum assecim sapientiam. » Et vers. 10: « Mitte illam te collis sanctis suis, et a sede magnitudinis tuae, ut mecum sit et mecum labore, ut sciam quid acceptum sit apud te. » Unde aliquis exponens: « Priusquam oberrarem, id est priusquam idololatram; idola enim autonoma vocantur et errores; » tum objective, quia multorum errores et erroneous cultus terminant; tum effective, quia in multis errores inducent. Sic I Reg. v, 7: « Dura est manus ejus super nos, et super Dagon deum nostrum. » Chaldaea verit: « et super Dagon errorem nostrum. » Sic per varias Philosophorum sectas et errores oberravit S. Justinus Philosphorus et Martyr, donec a Deo per hominem vel angelum veram sapientiam est eductus, ut fusius narravi Proemio in Pentateuchum. Sic per Mani-

cheorum errores oberravit in juventute S. Augustinus, donec precibus S. Monice matris a Deo fuit illustratus. Quocirca S. Jacobus sapienter monet, cap. t, 3: « Si quis vestrum, inquit, indiget sapientiam, postuleat a Deo, qui dat omnibus abundantem, et non improropiat: et dabitur ei. » Ita hodie multi per Philosophorum vel hereticorum scholas oberrant, perduntque veram scientiam, fidem, piatem, gratiam et salutem.

Pro priusquam oberrarem, graec est, προσώπῳ μι ράβω μι quod primo, veri potest: priusquam erarem vel oberrarem; Tigurina: antequam seducere; secundo, cum Vatablo: priusquam peregrinarer, scilicet ad visendos homines sapientes, scholas et academias, in quibus audiem et discarem sapientiam. Vide dicta cap. xxxvi, 3. Sed prior sensus germanior et aptior est: juventus enim mille erroribus exposita est, partim ob erritatem et socios, partim ob concupiscentiam, per quam extra se vasatur per multa pices huius vilis voluntates, et desideria erroris, et illius filii prodigi adolescentioris, qui peregre prolectus est in regionem longinquam, et ibi dissipavit substantiam suam vivendo luxuriose, Luc. xv, 15, qui promide Deo simplex dicit: « Erravi, sicut ovis que perit: quare servum tuum (Dominum), » Psalm. xcviij, vers. ult.

Porro qui sapientiam querit et invenit, Deum querit et invenit: Deus enim est ipsa increata

sapiencia, a qua omnis erecta velut radius a sole dimicant. Unde Syrus verit: *Cum essem puer, complorauit mihi in eo (Domino, de quo versu precedentem) et quiescio eum: incessit pes meus in veritate, Domine mihi. A pueritia non novi doctrinam et orationem illius cum parvulus essem, et nul- tam inveni doctrinam.*

19. ANTE TEMPULM POSTULABAM PRO ILLA, ET USQUE IN NOVISSIMIS INQUIRAM EAM, — id est, ut Vatablus: *secutor eam usque ad extremum, scilicet vita eius mortis.* Pro ante tempulum Jansenius, Palatius et alii legunt *ante tempus*, cui congruit et usque in novissimis inquiram eam, q. d. Ante matrum sapientie percipiendum tempus, et antequam tempus esset, quo communiter solent homines percipere sapientiam, aut prae ea ore; ego postulavi pro illa; nec desinam pro obli- nenda labore, sed usque in novissima vita mee tempora inquiram eam, ut quee nec satisfatem affert, nec fastidium.

Verum legendum cum Romanis, *ante tempulum*: hoc enim significat Graecum *προτελευτα*; nam sacerdotes soli ori ingrediebantur templum, puta Sanctum et Sanctum sanctorum: hoc enim dicebat *Σεβατη*, id est templum, sive basilica laici vero qualis videtur fuisse Siracides, oratari ante Sanctum, imonate atrium sacratorium in atrio laicorum, quod proinde erat corum templum, consistebant. Unde secundo, exponit posset, q. d. Intempestive, puta summum mactum, aut vespera, et noctu (ut faciebat S. Casimirus, S. Genovefa, S. Carolus Borromeus et alii) adibam templum a Deo postulaturi sapientiam; at cum templum puta atrium laicorum, clausum lovenirem, ante templum orabam Deum in templo residentem super arcum et Cherubim in propitiatorio Sancti sanctorum, ut sapientiam nulli infunderet.

Hinc disce, meliorem et efficaciem esse orationem, qui fit in templo, quam qui fit domi. Quocordia de S. Basilio et S. Gregorio Nazianzeno legitim apud Roffidum et alios, quod, cum Athene sapientie darent operam, nullam urbis viam vel plateam possent, nisi unam quae pergabat ad templum, et alteram quae duebat ad scholas. Sic igitur Christiani noctu solebant ante valvas templi procumbere, et orare, ipsaque valvas deosculari; quia et idem per diem Romae non tantum in jubileio, sed siue alias fieri videmus, Ita S. Chrysostomus, hom. vti. in II ad Corinth.: *Nonne videlis, ait, quod etiam vestibula templi bujus osculantur, illi quidem flectentes, illi autem manu continentes, et ori manum admoventes?*

19 et 20. ET EFFLORUIT (ita Romana, male Janusius et alii legunt, et florebant; pejus Rabanus, et deforant), TANQUAM PRECOX UVA, LETATUM EST COR MEUM IN EA, — q. d. Sapientia, quam tanto studio sectatus sum, ante tempore in me florere et fructum protulit, eoque mire me pavit et obla- tavit, uti solent uva precoquae, scilicet quae ante

alias maturescunt, sive primo et ante tempus matura; sicut enim uva continent vinum, quod totum hominem reficit, roboret, letificat, vivificat; sic sapientia continet vinum spiritale, quod mentem Dei cognitione et amore implesit et inebriat, quod proinde Apostolis propinavit Spiritus Sanctus in Pentecoste, judeo ut de ipsis Dei amore inflammatis, tanquam divina et ardenter cruci- ducibus dicentur Iustici: *Masto pleni sunt isti,* Act. II. Hoc est quod ait Sapientia, Prov. XI, 1: *Sapientia adiecit sibi dominum, etc., immo- vit victimas suas, miscuit vinum;* et ad illud studiosos invitans: *Venite, inquit, con- dite panem meum et bibite vinum quod miscui vobis.* Unde *letatum est cor meum in ea,* multo magis quam quis sitiens letatur in masto et uiva precocebus, iuxta illud Davidis, Psal. cxv: *Calix meus inebrians quam preciarum est,* ita quae nec satisfatem affert, nec fastidium.

Igitur sapientia in me effloruit tanquam pre- cox uva; quia precox ingenium, precox sapientia studium, precox sapientie fructum et prematurum sensum nulli peripererunt; cum alii vel pueri, vel adolescentes nimis immaturi, nimiumque acerbi in sapientia studio tunc tem- pori inventi soleant, q. d. Puerilis artas per se ad sapientiam acerba, in me sapientia precox beneficio matuuntur. Graeca habent: *Ex flore tanquam maturescens uox letatua est cor meum in ea,* q. d. Ex tempore quo nullus esse sollet sapientia in pueritia gustus fructusve, sed tantum flos aliquis, et bone indolis atque ingenii specimen; in rati tamen ille flos simul cum maturescens fructus dulcedine et suavitate conjunctus fuit. Unde aliqui clare vertunt: *Tanquam de flore matur- rescens uox letatua est cor meum de ea.*

Simili modo Salomon in juventute precoceum a Deo petiti et obtinuit sapientiam, ut ostendit Pineda, lib. III De Rebus Salom., cap. ii, ubi et num. 3, asserti Siradicem in Salomonis persona huius locup ac dicere: *Cum adhuc junior esset, priusquam oberrarem, quesivi sapientiam.*

Moraliter, hic disce non esse veram solidam- que letitiam et delectationem, nisi in Deo ejus- que sapientia, id est pietate et virtute. In Deo enim est omnime bonum, quod mentem allicit et ad se pollicit, ut in eo quasi centro conqueaserit, immo in eo quasi in pelago bonorum natet, eoque se immerget et inebriat. Id experitus Paulus exclamat, Psal. xxx, 20: *Quam magna multitudine dulcedinis tue, domine, quam abscondisti tem- mentibus te!* Egredie S. Augustinus, lib. IV Confess., cap. x: *Quaquaversum, inquit, se ver- torum anima hominis, ad dolores figurat, alii preterquam in te, tametsi figurat in puerulis extre- ta, et extra se.* Imo et Plato, in Philebo, am- bos Dei tantum veris delectacionibus frui dicunt. Optime S. Bernardus, epist. 114: *fluid solum, ait, et verum est gaudium, quod non de creatura, sed de creatore suscipitur;* et omnis aliunde ju-

unditas, moror est; omnis suavitatis, dolor est; omne decorum, fredum; omne postremo quodcumque aliud delectare potest, molestum.

AMBULAVIT PES MEUS ITER RECTUM. — Grace: *Ascendi pes meus in rectitudine;* Vatablus: *Pes meus recta ingressus; alii, recta incessus,* q. d. A pueri vita prudenter recte instituti, non in- lessi per errorum avia, nec per obliquas vitium ambagies; sed recto itinere progressus sum, omnium in omnibus secutus sum vero prudentie dictamen, ut ad sapientiam practicam, puta ad virtutem pervertem. Dictamen autem pruden- ter est, rectum iter ad hanc sapientiam esse, primo, orationem; secundo, lectionem et meditationem legis dixisse; tertio, studium virorum sapientum et sanctorum, uti docuit cap. XXXIX, 1 et seq. Nota Graecum *ιασθαι*, id est *ascendit;* quia, ut ad sapientiam hanc pervenias, ascendas oportet de carne ad spiritum, de concupiscentia ad mortificationem, de superbia ad humilitatem, de gula ad abstinentiam, de avaritia ad paupertatem, denique de terra ad celum. Rursus *iter rectum* ad Deum est recta intentio, quia quia non sua commoda, sed Dei gloria, suamque et proximorum salutem in studio sapientiae et virtutis spendet et intendit.

Oro semel est imbuta recens servabit odorem
Testa dia.

Intellige hec de facilitate sapientie quoad ejus inchoationem, puta quod ejus cognitionem, quae est in intellectu, ac amore et desiderium, qui est in voluntate; nam ejus exsecutio et perfec- tio ardua et difficilis est. Unde vers. 23 ait: *Collectata est anima mea in illa.* Causa est duplex. Prior, quod sapientia in se sit facilis et clara, eque ac secunda et abundans, instar solis. Scitur ergo sol magnam lucem afferat vel modice eum intuenti; sic et sapientia. Accedit quod mens humana a natura propensionem habeat ad sapientiam, ac ejus lucis scintillas non modicas ab ortu institas. Hoc facit Magorum enigma, quod citant Platonici, et Geraldus in *Enigma- bus*: *Est res undique lucida, est res undique obscura, est partim lucida, partim obscura; et nimurum res plane lucida est mens divina: res undique obscura est anima irrationalis; partim lucida, partim obscura, est hominis intellectus et ratio. Sic, in ordine corporum, res un- dique lucida est stella quelibet supra lunam; res undique obscura est aer; res partim lucida, partim obscura est luna. Igitur sicut luna a sole facit undinam, sic et mens humana a Deo.*

Posterior, quod doctor sapientie sit Deus et Spiritus Sanctus, qui inferiori mente mira luce illustrat, quo fit ut facile capiat quae exterius ei doctor instillat. Unde S. Leo, serm. 4 De Pentecoste, agens de Apostolis, quos Spiritus Sanctus linguis igneis in eos illapsus, subito doctores ordinis efficit: *O quam velox, inquit, est sermo sapientie, et ubi Deus magister est, quam cito discit quod docet!*

Moraliter, disce hic virtutem esse facilem ei qui illius est cupidus et avidus, ut modico labore eam assequi queat, præsertim si juvenis sit, qui neclum contrarios vitiorum habitus induit: pri- me, quia virtus est secundum naturam: nam cou-

21. INCLINAVI ACUREM MEAM, ET EXCEPI U-
LAN. — Graece: *inclinavi partum acurem meam, et
admissi et comparavi mihi ruitam πανδιά,* id est
disciplinam.

22. MULTAM INVENI IN NEPSO SAPIENTIAM, ET MUL-
TUM PROFICI IN EA. — Graece, *πρόποντας,* id est: *Pro-
pontus factus est mihi in ea;* Syrus: *Jugum ejus*

formis recte rationi; vitium autem est contra naturam, quia deformis rationi, legi et Deo: virtus enim ipsa non est aliud quam recta ratio exulta atque perfecta; secundo, quia aviditas et cupiditas virtutis non estimat labores et difficultates pro ea consequenda; sed omnes leves censem, et generose supererat, utpote tanto virtutis prelio et premio longe inferiores et minores. Id significarunt veteres hoc emblemata et proverbio, quod recitat Plutarchus, lib. I *Synops.* Quæst. V: « Musican docet amor, licet prius fuerit rufus. » Per musicam enim, ut notat Manutius in *Adagii*, significantur septimam; haec enim est summa amissio harmonia, que preinde Musis dicata erat: hanc enim docet amor. Hinc et Socrates apud Platonom, in *Convivio*, ait, animam corpori immersam expurgisci amoris stimulis, ab eoque primos ad virtutem impetus accipere, quasi excusso sopori vetero; tertio, quia gratia Christi dat alas roboris et alacritatis, quæ facile efficiunt omne difficile; quarto, quia usus et exercitium virtutis sensim omnes difficultates alleviat, habitudinem inducit; habuit autem felicitatem operandi tributum. Unde S. Leo, serm. 5, *De jejuniis* mensis: « Hic, inquit, affectus, quo amor terrenus exclusit, bonorum operum consuetudine roboratur, quia necesse est ut bonis actibus conscientia defectetur, et liberant faciem quod fecisse gaudeat; » quinto, quia, ut docet Abbas Isae, apud Cassianum, Collat. IX, cap. IV, animus humani similis est levissime pluma, quæ, nisi aqua aut humore aliquo crassiore superfusa fuerit, vel exiguo flato in aërem et terram extollitur. Simili enim modo animus hominis, utpote spiritus, naturalem habet insitam levitatem, qua nisi cupiditatibus terrenis degravetur, ad superna facile efficerit, et humili fastidiosum ad celestia evolat; sexto, quia amor facit ut continuo exercitatione transeat quasi homo in ipsius virtutis affectum, ut nihil ea suavius, nihil vitio amarus assimet: « Nec enim carius ex pretiosissima quandoque presenti judicat puritate, cui pona gravis est, vel virtutum pernicioса transgressio, vel ipsius vitiis virulentus contagio, ait Cassianus, Collat. XI, cap. IX.

23. DANTI MIHI SAPIENTIAM, DABO GLORIAM. — Greca Complutensis, δῶσον δόξαν, id est dabo patrem, q. d. Confitebor et celebrabo, quod ejus virtute et potencia sapientia mihi communicata et indita sit. Sed Romana et cæteri legunt, δέσποζε, id est dabo gloriam; Vatablus: Cum itaque profectum in ea sim assecutus, fatior gloria illius, qui mihi contulit sapientiam, q. d. Deo, qui instar solis jugiter illuminat mentem, eamque sua sapientia illustrat, dabo sapientie meæ gloriam, palamque predicabo me non a meipso, sed a Deo illam adeptum, dicamque cum S. Paulo: « Soli sapienti Deo per Jesum Christum honor et gloria in secula seculorum, amen, » Rom. XVI, 27; et cum S. Jacobo, cap. I, 17: Omne datum

optimum, et omne donum perfectum (quale est imprimis sapientia) deservum est, descendens a Patre luminum, apud quem non est transumatio, nec vicissitudinis obumbratio. Voluntarie enim nos genuit verbi veritas, ut sinus initium aliquod creature eius. » Vide ibi dicta.

Perro Deo quasi primo sapientie electori prima ejus danda est gloria; angelus autem et hominibus, per quos Deus eam nomen dedit, sua quoque a discipulis danda est gloria, sed participata, tanquam bei instrumentis et interpretibus. Unde Syrus vertit: *Præceptori meo dabo gloriam actionem.* Exstat Hippocratis medicorum principium, quod sic habet: « Testor deo, nos ne tributum praeceperisti meo, a quo haec edictum sum, non minus quam parenti, quos sum genitus; vitam cum eo communicavimus, non omnes quas illi necessarias esse intellexero, pro viribus meis ministraturum, progeniem quis fratrum loco habiturum. »

Nota: Non ait, « ei qui dedit, » δῶσεν, id est dantis; quia Deus non tantum dedit, sed instar solis assidue menti indit sapientiam, etiam conservando et augendo; conservatio enim est re-create in suo esse creato conservatio, et prouide noua jogis quasi creatio; iugis enim dei creatoris influxu indigent omnes creature, ut in sua essentia conserventur: quem si subtrahat Deus, dilico in suum nihilum, ex quo a Deo educit sunt, resident et relabentur.

24 et 25. CONSILIATUS SUM ENIM, UT FACEREM PLAN: ZELATUS SUM BONUM, ET NON CONFUNDAR. COLLECTUAT EST ANIMA MEA INILLA, ET IN FACIENTIAM EAM CONFIRMATUS SUM. — Te emi dat causam cur ei data sit sapientia. Ne quis enim ex eo quod dixit vers. 21: « Inclinavi modice aurem meam, et excepti illam, » putet eam ostanti et incurio datam, ac a solo Deo sine suo labore inditam, addit se pro ea consilia, labores, et luctas varias subiisse; Deus enim negotiis opitulatur, non ollanibus; vigilans, non dormientibus; ne desiderias, neq; adjuvat, sed laborantes, eisque cooperatur et collaborat. Unde Euripides: « Otiannitis nullus adest deorum, sed catus damnum; nam, ut ait Cassianus, lib. X *De Instit. Cœnob.* cap. XIII: « Ab antiquis Patribus sancta est sententia, operantem monachum diemone uno pulsari, olosum vero innumeris spiritibus devastari. » Igitur doce hic modum quo sapientiam sit consecutus, nimirus Deo eam operari cooperando et collaborando. Primo ergo dicit: « Consiliatus sum, ut facerem illam; » græce δεσπόζω, id est cogito; Vatablus: *Decevi prestare illam,* q. d. Considerans pulchritudinem sapientie, eamque admirans consilium cepi, deliberavi, resolvit, firmiterque decrevi illi ne discipulum tradere, ac facere quid quid illa juberet. Rursum, cepi consilium investigandi modos et rationes, quibus id prestare possem.

Secundo, « zelatus sum bonum, » id est exar-

more boni et honesti, quod illa mihi proponebat, mesque ut facerem docebat. Zelo enim ingeniose animi ardore opus est, ut tantum bonum iot diffinitibus obstatum quis consequatur. Merito « non confundar, » id est non excedam mea spe et conatu; sed bonum sapientie, quod tanto zelo præsequor, reiota assequar. Aut potius « non confundar, » id est non erubescam, nec veracordia officia sequendo ejus distinjam, ne exsequendo quod illa me facere jubet; non pudet mea palam, aperta fronte, et clara voce proffitteri discipulum et sectare sapientiam et virtutis; esto ab hominibus mundo carnique crudelis ea de causa irridere et submiser, habearcne cultus, vilis contemptibilis. Discit hic Philotheus, emans, inquit, Dei et virtutis, superare rusticum pudorem, ac contemnere hominum iudicia et risus; ut dicas cum S. Paulo: « Si adhuc hominibus placet, Christi servus non essem, » Galat. 1, 10; ita non confundaris eorum hominibus in vita, nec covan Deo in morte, nec coram Christo in die judicii.

Tertio, « collectata est anima mea in illa, » id est pro illa assequenda et opere exsequenda; Vatablus: *Animus meus cum illa confectus est;* aliis: *Acrier pugnabit* (hœc enim significat Graecum διαμάχηται), *anima mea pro illa,* q. d. Acrier certavi cum meis concepcionibus legi sapientie repugnantibus, ac cum illis quasi antagonis pro virili luctatus sum, ut illis, quæ a sapientia me retardabant et avocabant, suppressus, liber et expeditus uni sapientie servirem et viverem. Igitur haec lucta non fuit contra sapientiam, sed pro sapientia contra cupiditates et vita; fuit tamen indirecte cum ipsa sapientia. Scit enim Jacob luctans contra angelum eum vicit, ab eoque benedicti meruit; sic mysticus Jacob, id est luctator et supplicator vitorum, luctator cum sapientia, utpote quæ quasi virgo casta et intacta, fugit Jacobum et hominem luctantem cum vitiis, utpote adhuc vitiis et maculis infectum, sed dum ipse ea quasi Jacob domat et supplantat, sinit se ab eo tenaci vinciri sapientia, atque ei multifariam benedic. Vide dicta Genes. xxxii, 25.

Porro hujus collectiōnis causa et ratio a priori est, quod anima humana partim sit rationis inclinans ad bona spiritualia, partim sensibilis inclinans ad bona sensibilia, siue homo videtur conflatus ex angelo et bruto; et hec cum illa assidue luctatur, sed pars sensitiva in eo vehementer existit, et secum rationalem sepe trahit ad sua objecta sensibilia, neglectis spiritualibus. Nam, ut recte docet noster Lessius, lib. XII *De Perfectione. divis.* cap. ix, mens humana, cum inter naturas rationales sit infima, ac proinde carni mortali inserta, et sensibus addicta; nihil præter sensibili et temporalia, ut honores, divisiones, voluptates perfectly apprehendit; spiritualia, ut pulchritudinem virtutum, et bona vita futura, obscure et confuse. Hinc fit ut a spiritualibus

moveatur parum et languide, a sensibilibus multo et valde; motiones enim affectum, cognitionis apprehensionem sequuntur. Quare, objectis difficultibus, et illis quæ carni molesta, homo facile retrocedit, et studium virtutis abjicit; molestias enim illas, utpote sensibiles et naturales, validi apprehendit; cumque oriantur ex rebus obscursis, et non satis per experientiam comprebatis, fingit eas centuplo graviores quam revera sint, et ita faele ab illis vineatur. Bonum enim imperfecte apprehensum (quale est bonum virtutis et glorie coelestis) non tantum attrahit, quantum ingens molestiarum imaginatio deterret. In bonis autem sensibilibus persequenda (qualia sunt opes, honores et volupitates), et si imagine difficultates se offerant, mens tamen hinc perstet; quia etsi illæ molestias per se deterrant, magis tamen bonorum speratorum vehemens apprehensio attrahit, quorum ardore amor facit, etiam ipsas molestias longe quam reipsa sint minoras videri. Ita est pena tota ratio et prima origo, cur via virtutis, aliquam per se facilis et jacunditas plena, videatur difficultis et amara; et contrario via scaci, revera aspera et molestissima, videatur facilis et jacunda. Propter enim elicito fortis apprehensio bonorum sensibilium, quam deterreat imaginatio malorum illis annexorum; et plus deterret valida imaginatio molestiarum, que studio virtutis inesse videatur, quam apprehensio bonorum spiritualium (que in nobis valde tenuis est et obscura) alligat. Dominus igitur hujus infinitatis nostre conscientiæ, ut fortis apprehenderemus bonorum spiritualium excellentiam, et minoris estimacionis difficultates annexas: proponit hic Siracidem exemplum, stimulum et consilium, ut sciaret per sapientiam studium bonis spiritualibus audiendis, legendis, meditandis, exercendis assidue insistamus, usque mente plene imbusimus, ut ipsa fiat spiritualis, eoque secum rapiat partem inferiorem et animalem, indeque alios quoque tanti boni faciat participes. Nam, ut ait S. Augustinus, in *Sententias*, num. 422: « Magnus bonorum labor est more tolerare contrarios, quibus qui non offenduntur, parum proficit. Tantum enim torqueat justum alieni peccati iniquitas, quantum a sua recedit. » Hæc enim est charitatis et zeli, ut instar ignis omnia inflammet.

Porro noster Pineda, lib. III *De Rebus Salomon.* cap. iii, constat hæc dici in persona Salomonis, de eoque sic explicat, q. d. Inter varias cogitationum collectiōnes et conflictus de optimo viatore genera secundo, « consiliatus sum, » id est eligendo inni consilium tradandi ma toton studio sapientie. Censem enim Siracidem doctrinam et sensu Salomonis conscribere.

Quarto, « et in faciendo illam confirmatus sum; » Greca Complutensis et Romana legunt, mai et maxima hæc dñe pugnauerit, id est et in effectu

Cum diligenter egis, vel diligentiam adhibui, q. d.
nam diligens et sedulus est homo famelicus, u-

gens ego fui in studio sapientie, ut ejus famem
et avitatem exsatiam. Verum Tigurina, Vata-
bius et alii pro *ipsius* legente *meum* vertunt, et in
operatione *mea exactus fui*; Vatablus: *Facta mea*
repondi, hoc est, ut Jansenius, actiones meas dilige-
nter et exacte expendi, num cum precepitis
sapientiam convenient, ut faciebat David dicens:
• Cogitavi vias meas, et converti pedes meos in
testimonia tua, » *Psalm. cxviii.* Quia de re divine
scriptis S. Bernardus libros quinque *In Considerationem ad Eugenium Pontificem*. Alii vertunt,
et in effectione *mea exquisitus fui*. Quo accedit Nos-
ter, et in faciendo illam *confirmatus sum*, q. d. Ut
sapientiam semper facerem, ejusque dictamina
explerem, obfirmari animum, etsi lucrum in
eius praxi non modicam cum carne sentirem;
tamen firmus in ea persisti, et constanter perse-
veravi. Graecum enim *διαπέπεισθαι* significat primo,
exacte discutio, diligenter expendi; secundo, ex-
acte compone et absolve; tertio, affabre facio;
quarto, omni ope et exacta diligenter efficio; ex-
sequor diligenter. Quocirca Syrus verit: *Cogitavi*
tenebare, et non revertar quando inveniam illam.
Conglutinata est anima mea cum illa, et faciem meum
non averti ab ea. Dedi animam meam post eam (tra-
didi me totum illi), et in *sacrum seculorum non*
colivisear illius.

Moraliter, disce hic ad sapientie et virtutis con-
ventionem requiri: primo, generosam animi re-
solutionem, et propositum efficacem ad eam pro-
sequendam; secundo, ardorem et zelum; tertio,
collectionem et mortificationem cupiditatum;
quarto, animi robur, constantiam et perseveran-
tiam in virtutis studio et operatione. Igitur ne-
esse est ei, qui sapientie domum in mente acci-
pil, labore, nervos intendere, totis viribus con-
niti, ut quae jubet sapientia fortiter exequatur;
precipit enim adversa carni, mundo et demoni.
Cum his ergo duum multum ei collectandum
est; at idcirco, non desasset, nec cadat animo,
quia ipsa collectione non debilitatur, sed con-
firmatur animus; perinde ac Jacob luctans cum
angelo, ideoque claudicans, ex lucta fortissimum
effectus est, ut angelus et Deo prevaleret; unde
vocabus est Israel, id est prevalens vel dominans
Deo, ut dixi *Genes. cap. xxxii*, vers. 28. Nam ut
ait S. Paulus, II *Corinth. cap. xii*, vers. 9: « Vir-
tus in infirmitate perfectitur. » Et *Psalm. cxli*, vers. 4: « In deficiente ex me spiritum
meum, et tu cognovisti semitas meas. » Ita Pal-
adius. Ille verum est illud Claudiiani, in *Nuptiis*
Honorii Imperatoris:

Non quisquam fruatur veris honoribus,
Hyblas latebris nec spoliat favos,
Si fronti caveat, si timeat rubos.
Armat spina rosas, mella tegunt apes.
Frescent difficili gaudia jurgio.

Ad culmen ergo sapientie arduo et acci-
sus est p*ro*:
ardua per praecepsa gloria vadit iter.

S. Augustinus, tractat. *De Virgin.* : « Diversi,
seminibus pectoris tui colles sere, nunc
alimonis medicoribus, nunc jejuniis parceribus,
lectione, opere, prœce, ut mutatio laboris indu-
cie sint quietis. » Hisce mediis ad aream virtutis
sensim evadimus, robur colligimus, invicti effi-
cimur. Audi Senecam, lib. *De Consol.* sapient. ad
Seren. cap. iii: « Quonodo quorundam lapidum
expugnabilis ferro duritia est, nec secat adamas,
aut cedi vel teri potest, sed incurrit ulro re-
tundit; quemadmodum que jam non possuntigine
consumi, sed flamma circumfusa, rigorem suum
habituque conservant; quemadmodum projecti
in alium scopuli mare frangunt, nec ipsi ulla ser-
vitis vestigia tot verbater prociliis ostentant;
ita sapientis animus solidus est, etid roboris col-
legit, ut tam tuus sit ab injury, quam illa que-
retuli. »

Praecitate Nazianzenus, orat. 23: « Philosophi-
cus, inquit, animus ex eo quod passus sit gene-
rosior redditur; atque ut candens ferrum frigida
aspersione, ita periculis obdurescit, » juxta illud

Horatius:

Doris et Ilex tusa bipinnibus,
Nigra feraci frondis in Aigido,
Per damna, per cales, ab ipso
Duci opes anomiae ferro.

26. *MANUS MEAS EXTENDI IN ALBUM, ET INSPIEN-
TIAM EJUS LUXI* — Jansenius addit, et ignorantia
mens illuminavit, Verum hec delerit Romani aliqui
qua plures. Pro insipientiam ejus tuxi, Paladius;
Jansenius et alii multi legunt: *In sapientia quis*
luxit anima mea, q. d. Cum anima mea collecta-
retur intra se, et suas actiones secum expenderet;
extendi manus ad Deum, ut me illuminaret, vi-
deremque meos errores et lapsus, sine quibus
haec vita mortaliter non ducitur. Illuminavit ergo
me Deus, « et in sapientia, » id est per sapientiam
mihil a Deo infusam « luxit, » id est lucida facta
est, « anima; » quia Deus eam illuminans fecit
eam cognoscere suos errores et lapsus, eosque
corrigerre.

Verum pro *in sapientia* corrigitur cum Ro-
manis *insipientiam*; graec enim est *ἀρνάται*, id
est *ignorantia*. Rursum pro *luxi* non est *ἰστόν*,
id est lux, a luce, ut vult Lyranus et Dionysius;
sed *ἰστόν*, id est lux, a luceo, indolu, ingenui.
Ita Hugo, Jansenius et alii.

Sensus ergo est, q. d. In ista collectione sa-
pientie et insipientiae, virtutis et vitiis in anima
mea, de qua versus precedenti, apprehendit magna
meam infirmitatem, regue ac ignorantiam
sive insipientiam, meque in multis errare, defi-
cere et labi. Manus ergo expandi in album, orans
Deum ut infirmitatem meam robore sapientie

corroboret; ac insipientiam luce sapientie col-
lustrare; ideoque insipientiam ejus, scilicet anima
mea, collectantem, ut dixi vers. preced.,
eorum Deo lux et deluxi. Graeci habent: *Manus*,
meas expandi in altum, et ignorantis ejus (anima
mea secum lucentis) *intellezi*; Vatablus, et er-
rores illius (animis mee) *agnovi*.

Ait planius et potius, q. d. Ignorantiam et in-
sipientiam ejus, scilicet sapientie, agnovi, hoc est
agnovi quod non saperem, quod ignorarem sapientiam;
quod non esserem insipient; atque hanc
mean sapientiam ignorantem et insipientiam luxi
et deluxi. Unde nonnulli codices, quos citat
Franciscus Lucas, in Notis hic, legunt: « Et in in-
sipientiam ejus (id est ob ignorantem sapientiam)
lux anima mea; » itaque legendum censem ipse
Lucas. Pro *luxi* Noster legit cum Graeco codice
Vaticano et cum Greco Romæ correcto, *τρέχω*,
id est cogitavi. Porro Syrus verit: *Manus mea*
operat ostrum ejus, et circundat eam (vel cir-
cumvallosum sum ab ea), et *intellexi eam, et in*
puritate inveni eam.

27. *ANIMAM MEAM DIREXI AD ILLAM, ET IN AGNI-
TIONE INVENI EAM* — Grace, pro agnitione est, et
ἀρνάται, id est in purificatione; ali: *Per puri-
tatem inveni eam*. Sed eodem reddit sensus: « agnitione
enim intelligit proprie insipientie, erro-
rum et lapsuum, canique efficacem, puta quo
eorum pene tantum, correctionem et purificatione
imperat et efficit: hec enim agnitione et puri-
ficatione recta est via ad sapientiam et virtutem,
de quo plura vers. 33. Sensus ergo est, ut recte
Jansenius hunc dat sensum, q. d.

Ad initio vita mea ego ex dono Dei obtinui, et
habui cor sapientia conjunctum, canique semper
desiderans; ideoque firmiter confido, quod non
derelinquer a Deo et sapientia ejus; quia ejus
raro dom ab infante sever illi adductum habui
cor. Ne frigide eam quiesci, sed venter meus
confutatus est querendo eam, hoc est, inferiora
mea omnia studio querendas sapientia commota
fuerunt. Unde Vatablus verit: *Conjunctum cum*
illa cor adeptus sum ab initio.

Secondo, Planius et simplicius: Hebrei dicit
לְקַנֵּתִי לְבָדָק, id est acquisivi, et acquirendo
possei cor (sic « possidere » sumitur pro acquire-
re, parare, efficiere, *Proverb. viii*, 22, et alibi:
est metalepsis), ut scilicet per sapientiam cor-
datus evaderem et prudens: cor enim fons est
et symbolum prudentie, maturitatis, constantie,
et fortitudinis. Hinc Scipio Nasica vocatus est
« corculum, » ob insipientem prudentiam, de quo
Cicer. *Tuscul. I*: « Aliis, inquit, cor ipsum ani-
mus videtur: ex quo excordes, concordes con-
descue vocantur; et Nasica ille prudens bis consi-
culeum. » Et Plinius, lib. VII, cap. xxxi,
Catō, Corentus, apud Romanos cognominatos
esse refert, q*uod* sapientia prestiterunt: prisci enim
Philosophi in corde sapientiam constituerunt. Et
Ennius se tria corda habere dixit, eo quod tres
linguis calceret, puta quod latine, osce et gre-